DIN NOU, DESPRE NUMELE DE PLANTĂ *STIRIGOAIE*

CĂTĂLINA VĂTĂŞESCU

Într-un articol din 2011, privitor la semantica şi posibila origine a numelui etnobotanic *stirigoaie*, am atras atenţia asupra termenului albanez *shtërgonjë*, care corespunde, atât semantic cât şi ca structură, cuvântului românesc (Vătăşescu, 2011). Ambele nume se referă la planta care poartă denumirea ştiinţifică de *veratrum album* şi au în componenţă sufixul rom. *-oaie* (varianta veche *-oańe*), alb. *-onjë* (varianta mai nouă *-ojë*)[1]. În majoritatea dicţionarelor, denumirea românească apare cu etimologie necunoscută ; ea a fost asociată, însă, cu termenul *strigă* „vrăjitoare" în dicţionarul etimologic al lui Ciorănescu, asociere care ar putea fi susţinută, aşa cum am încercat să arătăm, de concordanţa cu albaneza.

În această comparaţie poate fi atras şi dialectul aromân. Deşi este cuprins în dicţionarul lui Tache Papahagi (Papahagi, 1974), termenul aromânesc ne-a scăpat atenţiei atunci când am constatat concordanţa dintre albaneză şi dacoromână. Asupra faptelor din aromână ne propunem să atragem atenţia în cele ce urmează. În dicţionarul lui T. Papahagi se află termenii: *ştirgoán'e* (cu varianta *ştirigoáńe*), explicat cu ajutorul drom. *şteregoaie* (*veratrum album*) (Papahagi, 1974, p. 1156) şi *ştrigoáńe* „bile, venin" (Papahagi, 1974, p. 1157).

Amintim formele din dacoromână aşa cum le dă *Dicţionarul limbii române*: *stirigoaie* (*veratrum album* sau *veratrum nigrum*), cu variantele *strigoaie*, *stregoaie*, *strigoaică*, *stirigoaică*, *stergoaie*, *steregoaie*, *sterigoaie*, *şteregoaie*, *ştirigoaie* şi *stirigíe*, *ştérghie*. Tiktin DRG şi Scriban, 1939, dau forma de masculin *stirigoi*; în DLR există masculinul *strigoi* cu sensul „spânz", *Heleborus niger*[2].

În albaneză, termenii care pot fi apropiaţi de formele din dacoromână sunt: *shtërgonjë*, denumire pentru *veratrum album*, cu varianta mai rară *shtërngonjë*. După cum se vede, dacoromâna cunoaşte două rânduri de variante, unele cu *s-* la iniţială, altele cu *ş-*.

[1] Pentru prezentarea funcţiilor şi a frecvenţei sufixului în albaneză, în comparaţie cu româna, şi enumerarea argumentelor care fac plauzibilă originea sa latină, vezi Vătăşescu, 2010.

[2] Nu este lipsit de interes să amintim că sensul, în latină, al numelui *veratrum* este „spânz", Guţu, 1983, s. v. Între cuvintele autohtone sigure, în română, figurează *spânz*, pentru care este propusă paralela cu alb. *shpënd* (vezi, pentru întreaga demonstraţie, Brâncuş, 1983, p. 115). Ar trebui, aşadar, urmărită relaţia, pe de o parte, în latină, pe de alta, în română şi albaneză, care pare să existe între denumirile plantelor referitoare la „stirigoaie" şi la „spânz".

FD, XXXII, Bucureşti, 2013, p. 173–175

BDD-A15339 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:02 UTC)

Albaneza şi aromâna au numai variante cu *š* (arom. *ş*-, alb. *sh*-). În ceea ce priveşte sufixul, se observă că dacoromâna are numai forma mai nouă, -*oaie*, în vreme ce aromâna şi albaneza au numai forma veche: arom. -*oáńe*, alb. -*onjë*.

Bibliografia pe care se întemeiază Tache Papahagi este destul de bogată. În continuare trecem în revistă pe larg informaţia oferită de sursele pe care le rezumă articolul din dicţionarul lui T. Papahagi. Dalametra, 1906 înregistrează variantele *ştirgoànĭă* (cu pl. *ştirgonii*) şi *ştrigoànĭă* (pl. *ştrigonĭ*). Sub cea de a doua formă este introdusă definiţia „rădăcina unei plante care ne face să strănutăm” şi se face echivalarea cu drom. *ştirigoaie* sau *străgoaie* (varianta ultimă lipseşte din dicţionarele privind dacoromâna). La Per. Papahagi, 1905 (p. 708) găsim numai forma *ştirgoańe* cu explicaţia „un fel de plantă (creşte la munte) şi dacă o faci praf şi o tragi în nas ca tabac provoacă strănutarea”[3]. Cuvântul este popular, de vreme ce apare în basme. El este cu siguranţă documentat în textele populare de versurile date de Tache Papahagi, 1931 (p. 112) despre plecarea turmelor primăvara: *Deade ĭarba ş'ţindilina* (sunătoarea),/*Es fumel'ĭle Sămărina*./.../ *Deade ĭarba, ştirigoan'ea,* / *Gĭoacă ml'erĭle la Buboańea*[4].

Interesantă este semnificaţia „venin” a variantei *ştrigónea* (Mihăileanu, 1901). Am arătat (Vătăşescu, 2011) că numelui românesc al plantei îi este asociată acţiunea veninului, iar vechile dicţionare echivalau rom. *strigă* „vrăjitoare” cu lat. *venefica*. Pe de altă parte, alb. *shtarë*, care ar putea fi termenul de bază al derivatului *shtërgonjë*[5], intră în expresii în care echivalează cu rom. *fiere*, *venin* : „mâncarea a fost amară ca fierea” (*gjella qenka shtarë*). Adjectivul derivat *i shtarët* însemnează exclusiv „amar”, iar verbul *shtaroj* are sensurile „a otrăvi, a da otravă”. În dicţionarul lui Mihăileanu, exemplul din aromână este *vumú ştrigone nă lighene* (a vărsat un lighean de venin).

Alăturate sensurilor pe care le au termenii din dacoromână şi din albaneză, sensurile termenilor din dialectul aromân se încadrează în acelaşi domeniu semantic. Fără a aduce informaţie în plus, care să lămurească deplin etimologia cuvintelor discutate, aromâna dovedeşte, totuşi, răspândirea destul de largă a acestor denumiri botanice. Dialectul aromân face dovada că răspândirea acestei denumiri este pe o arie compactă. O influenţă albaneză, în cazul aromânei, nu este exclusă. Varianta *ştirgoán'e* este mai apropiată de albaneză, în vreme ce varianta cu -*i*- intercalat (*ştirigoáńe*) este mai apropiată de dacoromână. Numele plantei începe exclusiv cu *ş*-, în vreme ce numele vrăjitoarei este exclusiv cu *s*- : *strigă*. Arom.,

[3] Per. Papahagi include termenul în *glosar*, dar nu face trimitere la locul sau locurile din text, aşa încât din păcate nu cunoaştem contextul.

[4] Termenul care ne interesează apare în rimă şi are încărcătură poetică evidentă. El apare şi în poezia cultă. În poezia *Maiulu'n Pind*, de Zicu Araia, forma de plural a cuvântului este aşezată tot în rimă : *Sus pri-un cipit, ca'nă dzână* / *Ease ş'luna dit* ***ştirgońi*** / *cândă cândă pul'ilu ghioni* / *Ş'dzăţi că hii tu nă grădină* / *Di* ***limoñi*** (*Calendarul aromânesc* pe anul 1911, Bucureşti).

[5] După cum am încercat să arătăm în articolul anterior (Vătăşescu, 2011), alb. *shtërgonjë* s-ar putea explica ca derivat de la *shtarë* sub influenţa formei şi sensului termenului *shtrigë* „vrăjitoare”.

BDD-A15339 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:02 UTC)

drom. *strigă*, alb. *shtrigë* continuă lat. *striga*, după cum se ştie. Apropierea de numele de plantă *ştir* care se presupune în dacoromână poate fi bănuită şi pentru aromână : *ştiră*, s. f. < bg. *štirŭ* (Papahagi, 1974). Dacă forma albaneză a avut influenţă asupra cuvântului aromânesc, atunci avem o dovadă destul de puternică, în plus referitoare la circulaţia intensă a cuvântului albanez. Pe de altă parte, sensurile din aromână se află în aceleaşi sfere semantice ca şi corespondentele româneşti.

ABREVIERI

Brâncuş, 1983 = Gr. Brâncuş, *Vocabularul autohton al limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Ciorănescu, 2001 = Al. Ciorănescu, *Dicţionarul etimologic al limbii române,* ed. îngrijită, traducere din limba spaniolă de Tudora Şandru Mehediniţi şi Magdalena Popescu Marin, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Dalametra, 1906 = I. Dalametra, *Dicţionar macedo-român*, Bucureşti.

Guţu, 1983 = G. Guţu, *Dicţionar latin–român*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Mihăileanu, 1901 = Ştefan Mihăileanu, *Dicţionar macedo-român*, Bucureşti.

Per. Papahagi, 1905 = Per. Papahagi, *Basme aromâne şi glosar*, Bucureşti.

Papahagi, 1932 = Tache Papahagi, *Aromânii. Grai, folklor, etnografie; cu o introducere istorică. Curs ţinut în nov. şi dec. 1931*, Bucureşti, curs litografiat.

Papahagi, 1974 = T. Papahagi, *Dicţionarul dialectului aromân, general şi etimologic*, ed. a II-a, Bucureşti, Editura Academiei.

Scriban, 1939 = Aug. Scriban, *Dicţionaru[l] limbii româneşti*, Iaşi.

Tiktin DRG = H. Tiktin, *Dicţionar român – german*, Bucureşti, 1903 –1925.

Vătăşescu, 2010 = *Sufixul albanez* ***-onjë, -oj*** *şi corespondentul românesc* ***-oa(ń)e, -o(ń)i****. Observaţii semantice*, în *Studii de limba română. Omagiu profesorului Grigore Brâncuş*, editori: Gh. Chivu, Oana Uţă Bărbulescu, Bucureşti, Editura Universităţii Bucureşti.

Vătăşescu, 2011 = Cătălina Vătăşescu, *Rom.* **stirigoaie***, consideraţii semantice şi ipoteze etimologice*, în „Fonetică şi dialectologie" XXX.

À PROPOS DU MOT *STIRIGOAIE*

RÉSUMÉ

La présente note met en évidence la diffusion assez importante des termes aroumains pour *veratrum album*: *ştirgoán'e*, *ştirigoáńe*, *ştrigoáńe*, en les incluant dans la correspondance que nous avons constatée entre les mots daco-roumain (*stirigoaie*) et albanais (*shtërgonjë*), dans un article paru en FD/2011. Il s'agit de noms de plantes utilisés dans le domaine des incantations.

Institutul de Studii Sud-est Europene
Bucureşti

BDD-A15339 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:02 UTC)